

Б Е С Ј Е Д А
ПРЕДСЈЕДНИКА АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЈЕТНОСТИ РЕПУБЛИКЕ
СРПСКЕ АКАДЕМИКА РАЈКА КУЗМАНОВИЋА
НА СВЕЧАНОЈ АКАДЕМИЈИ
ПОВОДОМ ОБИЉЕЖАВАЊА ДВАДЕСЕТ ГОДИНА
ОД ОСНИВАЊА, РАДА И РАЗВОЈА АКАДЕМИЈЕ НАУКА И
УМЈЕТНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
(Бања Лука, 7.12.2013. године)

Поштовани свечани скупе,
Господине предсједнице Републике Српске,
Уважена предсједнице Владе Републике Српске,
Господо министри,
Господине замјениче амбасадора Русије,
Господине генерални конзуле Србије,
Предсједници и потпредсједници пријатељских академија: Србије,
Црне Горе, Словеније, Шпаније, Русије и Европске академије,
Уважени академици, ректори, проректори, декани, професори и
остали научни радници и сарадници,
Даме и господо,

Част ми је и задовољство што могу, у овом свечаном тренутку, да Вас све срдечно поздравим и захвалим што сте дошли на ову нама драгу и значајну свечаност, коју организујемо поводом обиљежавања 20 година од оснивања, рада и развоја Академије. Увјерен сам да је и вама који сте овдје Академија у срцу, јер сте, свако на свој начин – у складу са својим могућностима – дали обол подизању ове институције на пријадестал који данас има. Многи су у томе строју градитеља, али поменућу само осниваче, академике: Мандића, Леовца, Васића, Комадину, Екмечића, Ковачевић Којић, Вучковића, Перића и Маравића, као и академика Љубомира Зуковића који је у то вријеме био министар образовања, науке и културе. У даљој изградњи и развоју Академије свесрдну помоћ пружио је господин Милорад Додик, прво као предсједник Владе, а потом и као предсједник Републике Српске.

Период од 20 година вјероватно је кратак по космичким мјерилима, али за нас овај период представља гигантски корак у свијет науке, у друштво знања, у свијет великих, без комплекса што смо бројчано мали

народ. Брзи искорак према европском образовном и научном простору десио се у вријеме великих друштвених промјена, када су се наука и људски ум трудили да и у тешким условима дођу до нових открића и сазнања. Зато се ово обиљежавање и славље разликује од других. Оно је у славу науке, образовања и културе, те побједи разума над неразумом, знања над незнањем и добра над злом.

Академија наука и умјетности Републике Српске, основана је Законом о Академији крајем 1993. године („Службени гласник РС”, број 26/93), као највиша научна и умјетничка, радна и репрезентативна установа у Републици Српској и као симбол духовне суверености народа, са задатком да подстиче развој науке и умјетности и да чува, његује и унапређује културу, дух и стваралачке потенцијале свога народа. Као институција од општег интереса и страначки неопредијељена, Академија треба да се залаже за опште, националне и људске вриједности и доприноси материјалном развоју Републике, њеном духовном обогаћењу и демократској, правној и уставној афирмацији.

Иницијатори оснивања Академије били су угледни научни радници – 15 академика, ранијих чланова Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине, избјеглих из Сарајева у периоду од 1991. до 1993. године, међу којима су били Петар Мандић, Војин Комадина, Милорад Екмечић, Десанка Ковачевић Којић, Славко Леовац, Милан Васић, Радован Вучковић, Веселин Перић, Манојло Маравић и други. Двојица академика – иницијатора оснивања Академије преминула су у току рата – Бранислав Ђурђевић (1993) и Младен Ољача (1994). Иницијативу за оснивање Академије подржали су предсједници и чланови САНУ и ЦАНУ, као и велики број универзитетских професора и других научних радника. У Министарству образовања, науке и културе, чији је министар био академик Љубомир Зуковић, та иницијатива преточена је у Закон о Академији наука и умјетности Републике Српске, по угледу на Закон о Српској академији наука и уметности, али и на законе о академијама у осталим бившим југословенским републикама, имајући у виду специфичности наших услова.

Сједница Народне скупштине на којој је основана Академија наука и умјетности РС имала је свечани карактер, иако је одржана у ратним условима. Био је то културни догађај који је показао висок степен свијести о значају овакве установе, као носиоца афирмације науке и научне истине значајне за сваки народ, а посебно за његов идентитет, историју, културу,

умјетност, језик, писмо и обичаје, као и економски и општедруштвени просперитет.

Изузетно је значајно нагласити да је оснивањем Академије наука и умјетности Република Српска доказала да је достигла интелектуални, образовни и цивилизацијски ниво да може имати овакву институцију. Иначе, од оснивања Научног друштва БиХ 1952. године, па преко АНУ БиХ до данас вишеструко се показало да су Срби у Босни и Херцеговини увијек имали јак интелектуални капацитет, што потврђује и чињеница да је већина академика и научника из поменутих институција била српске националности. Научно друштво БиХ у првом саставу имало је 15 чланова: десет Срба, три Јевреја, и по једног Муслимана и Хрвата. Када је основана, 1966. године, АНУ БиХ бројила је 30 чланова: 17 Срба, седам Хрвата, и по три Муслимана и Јевреја. Дакле, евидентно је да су Срби чинили интелектуално језгро научних институција у БиХ, па је с правом једно такво језгро, по распаду бивше државе, односно формирању српског ентитета, одлучило да оснује Академију наука и умјетности Републике Српске.

Процес конституисања започео је даном ступања на снагу Закона о Академији наука и умјетности Републике Српске. Наиме, овим Законом именовано је 15 чланова тек установљене Академије. Чланом 26 Закона, утврђено је да досадашњи редовни и дописни чланови Академије наука и умјетности БиХ, држављани Републике Српске који имају пребивалиште на територији Републике Српске, постају редовни и дописни чланови Академије наука и умјетности Републике Српске. Наведена одредба односила се и на чланове изван радног састава, иностране и почасне чланове.

Група од 15 новоименованих чланова Академије имала је улогу привременог Предсједништва Академије, које је имало задатак да припреми Статут Академије и организује изборну (конститутивну) скупштину. Након више сједница привременог Предсједништва на Јахорини, у Бањој Луци и Београду, одржана је скупштина Академије на Јахорини, у Хотелу „Бистрица”, 11. октобра 1996, на којој је било око 80 учесника, међу којима предсједници и бројни чланови Српске и Црногорске академије наука и умјетности. За првог предсједника Академије изабран је академик Петар Мандић, за потпредсједника академик Славко Леовац, а за генералног секретара Војислав Комадина.

Тиме је завршена прва фаза рада и развоја Академије, од 1993. до 1996. године.

Друга фаза рада и развоја Академије трајала је од 1996. до 2004. године. То је поратни, тј. дејтонски период, у коме су на политичкој сцени била два паралелна система дјеловања, који су само привидно имали исти циљ. Први смјер дјеловања био је уставни и демократски, према коме је Република Српска имала пун образовни, научни, привредни, судски и цјелокупни унутрашњи суверенитет и значајан дио вањског суверенитета. У том смјеру и уставним оквирима Академија и друге инситуције Републике Српске могле су да дјелују у складу са својом мисијом, циљевима и задацима.

Други смјер дјеловања био је квазиуставни, у коме је битну улогу имала тзв. међународна заједница (ОХР и високи представник). Високи представници битно су редуцирали и нарушили уставне и међународне правне стандарде и пренијели око 65 надлежности Републике Српске на институције БиХ. Све је то имало успоравајући утицај на развој институција науке, културе, образовања, па и на материјални положај Академије. Ипак, и у таквом правно-политичком окружењу Академија је дјеловала у складу са вишеструко провјереним критеријумима и вриједностима прихваћеним у свјетској науци и умјетности.

Академија је у том периоду дјеловала и поставила неколико циљева и задатака. Први задатак је био кадровско јачање – избор нових чланова, јер петнаестак оснивача чланова ове установе није могло носити терет Академијине мисије. Зато су у овој фази спроведена три изборна циклуса – 1997, 2001. и 2004. године, у којима је изабрано 17 нових чланова сврстаних у четири одјељења: Одјељење друштвених наука, Одјељење књижевности и умјетности, Одјељење прородно-математичких и техничких наука и Одјељење медицинских наука. Други задатак је био дефинисање програмских циљева – мисије, ближих и даљих задатака. Мисија Академије се огледа у прихватању и заштити универзалних циљева и вриједности човјечанства у изградњи бољег и праведнијег свијета. Задатак Академије је да подстиче развој науке, умјетности и стваралаштва и штити вриједности свога народа – језик, писмо, културу, историју, обичаје. Такође, мисија је и борба против неравноправности, дискриминације, самовоље, неправде и доминације јачег. У ствари, основни критеријум мисије Академије је научна и општа истина, што је данас у овом варљивом и дволичном свијету веома битно. У вријеме када

се злонамјерно фалсификује историја, пишу књиге и продукују разне информације којима се негирају вриједности нашега народа, његово мјесто у историји и историјска улога, не смије се дозволити да фалсификати постану истина и да се на њима пише историја.

Наш трећи задатак је утврђивање опште програмске оријентације која обухвата стратешке и оперативне циљеве. Стратешки или дугорочни циљеви и задаци утврђени су као фундаментални и односе се на низ битних питања, као што су развијање научне мисли, његовање умјетности, подстицање културног развоја, организовање и координисање истраживања, креирање политике развоја науке, умјетности, културе и образовања, брига о складном развоју фундаменталних и примијењених истраживања, брига о развоју научноистраживачког подмлатка, допринос развоју свијести о томе да су културно наслеђе, научно и умјетничко стваралаштво сталан извор нових сазнања, као и организовање научних скупова, књижевних вечери и изложби, предавања и других сличних облика рада који подстичу научно и умјетничко стваралаштво.

На темељу стратешких задатака, Академија доноси краткорочне годишње и оперативне задатке. Ти задаци су динамични и прожимају се са трајним и стратешким циљевима.

Оперативни задаци се углавном огледају у стављању научних потенцијала и резултата чланова Академије на коришћење друштву – Републици Српској, ради њеног бржег економског, културног и образовног развоја. Таква научна и цивилизацијска сазнања треба да буду битан чинилац изградње јединства, толеранције и хармонизације. Носиоци свих стратешких и оперативних задатака су чланови Академије, познати и признати научници и умјетници, људи богатог искуства, мудри и морално одговорни интелектуалци.

Кадровским јачањем, дефинисањем мисије и утврђивањем стратешких и оперативних задатака завршена је друга фаза развоја Академије.

Трећа фаза развоја Академије почиње 2004. и траје све до данас (2013). У том периоду Академија је доживјела своју зрелост и у знатној мјери остварила своје циљеве и задатке, више него било која друга академија у ширем окружењу. Да је наша Академија реализовала стратешке и оперативне циљеве и задатке видљиво је из садашњег и ранијег програмског остварења у неколико подручја дјеловања.

На првом мјесту била је кадровска и материјална обнова и стабилизација. Избор нових чланова Академије био је приоритет и текао је у пет циклуса. Академија је почела рад са 15 редовних и дописних чланова – оснивача, а до краја 2013. изабран је укупно 81 члан, од којих 43 редовна, 11 дописних и 27 иностраних. Нажалост, од оснивања до данас преминуло је 19 угледних чланова Академије, међу којима и три предсједника, тако да Академија данас има 62 члана. Напомињем да кадровска обнова још није завршена, па ће пресудан бити наредни циклус избора, у коме за чланове треба да изаберемо стручњаке из научних подручја која још нису заступљена.

И материјално-финансијска ситуација се знатно стабилизовала, мада још има неријешених финансијских обавеза, које ће се, надамо се, ријешити Буџетом за 2014. годину, иако знамо да је још присутна економско-финансијска криза. И овога пута треба истаћи да смо веома задовољни санацијом ове зграде, у којој су услови за рад оптимални.

У посљедних десетак година Академија је организовала и одржала око 50 научних скупова, округлих столова и научних конференција, од којих је петнаестак са међународним учешћем. На свим скуповима је аргументовано, научном методом, вођена расправа о минулим, актуелним и будућим питањима науке, културе, књижевности, историје, економије, образовања и техничко-технолошког развоја. Све је то повезивано са стањем и перспективама у Републици Српској, а потом и у Босни и Херцеговини и на европском простору. Око 20 скупова односило се директно на Републику Српску, као нпр: *Уставноправни положај Републике Српске; Хармонизација прописа са Европском унијом; Подјела надлежности између институција Босне и Херцеговине и ентитета; Пресуда Европског суда за људска права у предмету Сејдић–Финци; Српски духовни простор; Земља Павловића – средњи вијек и период турске владавине; Српска револуција 1804–1815. и Босна и Херцеговина; Република Српска – десет година Дејтонског мировног споразума; Република Српска – 15 година постојања и развоја; Ресурси Републике Српске; Савремени материјали; Анексија Босне и Херцеговине – поводом стогодишњице; Репродуктивно здравље у Републици Српској; Језик и писмо у Републици Српској; Дејтонски мировни споразум као правни и политички основ развоја Републике Српске, и Република Српска 20 година развоја – достигнућа изазови и перспективе.*

Научноистраживачки пројекти су значајна ставка у активностима Академије. Урађено је око 40 пројеката за рачун Министарства науке и технологије, Министарства цивилних послова БиХ, Европске уније, УНЕСКО-а и неких других организација. Међу пројектима је најзначајнија израда *Енциклопедије Републике Српске*. То је велики и захтјеван пројекат, који реализује Академија, а финансира Влада Републике Српске. До данас је регистровано (припремљено) око 11.000 одредница, а при завршетку је први том од око 800 страница и са приближно 2.500 одредница.

Поред *Енциклопедије*, значајни су пројекти: *Испитивање српског дијалекатског комплекса Босне и Херцеговине*; *Хармонизација права привредних друштава са правом Европске уније*; *Наноелектронски материјали*; *Истраживање посттрауматских предиктора кардиоваскуларних обољења код младих*; *Испитивање специфичности физичких особина наноелектронских материјала*; *Сабрана дјела Пера Слијепчевића*; *Остваривање и заштита људских права и слобода*; *Енергетски потенцијали вјетра Републике Српске*; *Репродуктивно здравље у Републици Српској*; *Савремени материјали за обновљиве изворе енергије и биомедицину*; *Природни потенцијал осталих шумских производа у шумама и на шумском земљишту РС*; *Дејтонски споразум као правни и политички основ развоја Републике*; *Српска књижевна баштина* и други.

Академија има развијену и издавачку дјелатност. У минулом периоду објавила је 112 разних публикација. Структуру њених издања чине: енциклопедијске публикације; научна дјела чланова Академије и других научних радника; књижевна и умјетничка дјела чланова Академије и других истакнутих књижевника и умјетника; значајна грађа – рукописи и документи; зборници радова са научних скупова; споменице и библиографије чланова Академије; љетописи Академије; научни часописи; брошуре о Академији и компакт дискови са научним, књижевним или умјетничким садржајем. Поред десетина објављених научних дјела наших чланова, значајан је подухват издање *Сабрана дјела Пера Слијепчевића* (десет томова), затим *Изабрана дела Николе Кољевића* (шест томова) и *Изабрана дјела Милана Васића* (четири тома). Свакако, капитално дјело биће *Енциклопедија Републике Српске*, која ће највјероватније бити објављена у више томова.

Академија наука и умјетности остварила је видне резултате у сарадњи са другим академијама и сличним научним, истраживачким и умјетничким институцијама из свијета. Остварена је пуна сарадња са

Српском академијом наука и уметности, Црногорском академијом наука и уметности, Руском академијом наука, Свјетском академијом наука и уметности, Европском академијом наука и уметности, Шпанском краљевском академијом за економију и финансије, Украјинском академијом за високо образовање, Македонском академијом наука и уметности, Словеначком академијом знаности и уметности и другим научним институцијама, као нпр. са Међународним вијећем за науку. У току су разговори о сарадњи са академијама из Словачке, Чешке и Румуније. Уложићемо напоре и да се оствари адекватна сарадња са академијама наука и уметности у Сарајеву и Мостару.

Оснивање Академије и њен плодан двадесетогодишњи рад има пуно оправдање, јер је тиме показано и доказано да Република Српска има научни и уметнички потенцијал и адекватне материјално-техничке услове за дјеловање највише научне и уметничке институције. Академија је стално радила на стварању услова за одговарајућу примјену и коришћење достигнућа науке, технике и технологије у Републици Српској, имајући у виду да без науке нема развоја, а без развоја нема просперитета. Зато се Академија труди да, поред активног рада на науци и њеној примјени, на одбрани истине о нама у протеклом периоду, буде и парламент духа, генератор нових идеја, мјесто гдје се одговорно промишљају витална питања развоја друштва, те помаже да се национални циљеви у области научног уметничког, друштвеноекономског, техничко-технолошког, образовног и културног развоја, што је могуће више и боље остварују.

Академија наука и уметности Републике Српске била је и остаће у служби народа, радиће за његов интерес и проширивање његових видика. Она ће и даље бити важан фактор духовне суверености и културне еманципације нашег народа и служиће искључиво науци и научној истини, а тиме и општем добру свих људи.

Х в а л а !